

اسلام مجبوری

شعاری : « رہنمی بر مہیات ، مہیاتی بر دہرہ »

پیل ۲ صائی ۲۳ ۲۴ ربیع الآخر ۱۳۳۳ مدنی : حکیم ثابت
۲۶ شباط ۱۳۳۰ جلد ۲

قرآنہ کسبم

« انظلمون ان یموتوا لکم . . . ومنتم امیون لا یعلمون الا کتاب الایمان وان هم الا یظنون »
[حاشیہ فی مضمونہ قرآنہ فی مرحومہ مناسرتی رفعت]

فقہ

اجہاد خطائری . . . . . منصورزی زادہ سعید
ا یکریمی بزنجی صابده نشر اولئان اجہاد خطائری عنوانی مقالہ دہ یا کلش تلقیات
سبیلہ شمندی بہ قدر تی حالہ ایضا ایدیلہ کلن بعض احکام عقودک اخیراً حکومت طرفندن
موقم اجراءہ قوانن بر قانون موقت ایلہ اصلاح و توسیعہ موقتیت حاصل اولدیغنه و قانون
مذکور احکامک معاملات ناسی توسیعده کوستردیکی اصابتہ و سلسلہ خطیائہ و اصل
اولان بیع بانصرطک فسادیتہ دائر ا

اجماع

« اجماع یقیناً تک تعریفی و ایضاً حلی . . . . . حکیم ثابت
ا اجماع یقیناً تک تعریفی . تعریفک روح نقطہ سی . انتقائک آکلاسیسی . عزیمت
طریق . رخصت طریق . اجماعت اصل عاملی . شدتله قضی حکم . تحسینی حکم .
بولنرک تعریفی ، بولنرک اوزرنده انعقاد ایندن اجاعلرده عرفک عامل اولدینی ا

مرافعہ

جواز مقالہ سی مدافعہ . از میری اسماعیل حقی انندی بہ . . . . . منصورزی زادہ سعید

اسلام ہرادی

[ایکی هفته اتی جہاد خبرلری ، رسمی تبلیغاتہ کورہ ا]

نسخہ سی ۶۰ پارہ دور

توزیع یری « زمان کتبخانہ سیدر ،

مطبوعہ خیربہ و شرکاسی

ایسے باہمی حاکم نہ ایہ محکوم ایہ بیلور کہ فساد عقدہ حکمدن باشقہ بریول وارد ر
دینہ بیلین۔ بناء علیہ بیع مجھولہ کی اختلاف و نزاع بالضرورہ فسادہ مؤدی
چونکہ اختلافک مرجع فصلی اولان حاکم ایچون باشقہ یولہ حکمہ مدار بر
قرینہ اولامسی عقدک اسمدن مستیاند ر۔ حالو کہ بیع بالشرطہ مؤدی نزاع
اولور دیہ فسادینہ حکم ایتک ہر عقدہ ہواختمال موجود اولدینی ایچون محل
اختلاف اولہ زرق محکمہ یہ کتیریلن ہر عقد فاسد ر دیمک درجہ سندنہ معناسزدر۔
الیزدہ کی المسلمون عند شروطہم دستور عالیستہ توفیق حرکت ایدرک
بوتون شروط و عہودہ رعایتکار اولوق، مناسبات عبادی قیود مزعجہ ایہ
بوغمدن باشقہ بر فائدہ سی اولیان عقدہ بیع و تمک لزوم معلومیتدن بیع
بالشرطک فادینی استخراج ایہ اوغراشمدن ہر حالہ شریعت اسلامیہ
ناعنہ دہا موافق اولور۔

منصوری زادہ

معید

فقہ

اجماع

« اجماع فقہیاً » نك تعریفی و ایضاحلر :

اجماع فقہیاً : « عینی اجتماعی انموذجی تمیل ایدن عصر داش مجتہد لرك دینی
ویا حقوقی بر حکم خصوصندہ اتفاق ایتہ لریدر ،
دیہ تعریف اولونہ بیلیر .

کوریلور کہ بوتعریفک روح نقطہ سی « اتفاق » دن عبارتدر . قالان قیدلر
ایسہ بونک ایضاحنہ خدمت ایدر۔ دیمک اولور کہ اجماعک رکنی « اتفاق » در۔
فقط « اتحاق » کیزی بر معنا اولدیندن آ کلاشلمہ سی ایکی طریقہ اولور :
(۱) عزیمت طریق ، کہ اتفاق قول یا خود فعل شکلندہ تجلیسیدر .
قول شکلندہ تجلیسی، مجتہد لرك دینی ویا حقوقی بر حکم خصوصندہ کی سوزلرینک

توافق ایسی، دیکدر . بر عرصہ کی اجہاد اربانک عمل و قضالندہ کوزیلن برلکدہ او حکم حقدہ اتفاق بولوندیغنی کوستریر .

(۲) رخصت طریقدر . بودہ بعض مجتهدلرک بالفعل متفق اولدقلری آکلاشیلان حکم حقدہ دیکر فالانلرینک سکوت ایتملریدر . بو حال دخی بوتون مجتهدلرک اعتقاد خصوصندہ متفق اولدقلرینی کوستریر .

کریک عزیمت ، کریک رخصت طریقہ تجلی ایسون اصل اتفاق تکونی منشر زمرووی بر عامک تأثیریلہ وقوعه کلکدہ اولدیغنه شہہ ایدیہ منز . چونکہ مختلف استعدادلردہ بولونان مجتهدلرک بو نقطہدہ اجتماع ایدہ بیلمہ لری ، هر حالده هپسک عینی قوتہ مالک فقط کیزلی بر عامک تأثیری آئندہ قالش اولدقلری کوستریر . یوقسہ سجه ومعلوماتلرینک تفاوتی ، حتی مذهب واصول اجہادلرینک مابینتی ایلہ برابر اتفاق ایدہ بیلمہ لری امکان خارچندہدر .

ایشته اجہاد اربانی بو نقطہدہ جمع ایدن او عامل نہ اولہ بیلیر ؟

شہہ سزدرکہ بو عامل ، اجماعک سندی [*] دیمک اولان قیاس یا خود خبر واحد قیلندن ظنی بر دلیل اولاماز . چونکہ ظنی دلیل ، بوتون ارباب اجہادی اطراقده طوپلایہ بیله جک بر استعدادده دکلدر . بوتک ثبوت ، یادلانندہ کی قطعیتسزک بو استعدادک حصوله مانعدر . هیچ بر ظنی دلیل ، صرف سندکی نقطہ نظرندن بو حارقیہی کوسترہ مہ مشدر .

ایشته شو ملاحظہ لر کوستریرکہ اصل اجماعک عاملی ، سندی دکل ، بلکه بوسندک ضمنتہ اولان باشقہ بر قوتدر .

بوراسنی آزاجق ایضاح ایدہ لم:

شرع مفصل ، بر جوق حکملرک ہیئت مجموعہ سندن عبارتدر . بو حکملرده شویہ اجمال ایدیہ بیلیر:

(۱) شدتہ قطعی حکملر ،

(۲) قطعی حکملر ،

(۳) تحسینی حکملر ،

[*] هر اجماع ، ظنی دلیلن آکلاشیلان بر حکم اووزندہ اعتقاد ایدر . ایشته او حکمی افادہ ایدن ظنی دلیلہ « اجماعک سندی » نامی ویریلیر .

شدتله قطعی حکملر: وجدان اجتماعیک شدتله تحسین ویا تقیحہ معروض اولدینی کی، فردی وجدانجهده شدتله نافع ویا مضر تلقی اولونان خصوصاً حقدہ کی ذوالجہتین حکملردر .

قطعی حکملر: وجدان اجتماعیک تحسین ویا تقیحہ معروض اولدینی کی، فردی وجدانجهده نافع ویا مضر تلقی اولونان خصوصاً حقدہ کی ذوالجہتین حکملردر . تحسینی حکملر: وجدان اجتماعی طرفدن تحسین و تقیح اولدینی حالده وجدان فردی طرفدن دوغروذن دوغرویه نافع ویا مضر کوریلدین خصوصاً حقدہ کی یک جهت حکملردر .

بو حکملر بعضاً نقلی و وطنی دلیلرندن آکلاشیلدینی کی قالیر: اوزرنده اجماع انعقاد ایتمز . بناءً علیہ بونلرک دلیلرندن باشقه قوه مؤیده سی اولماز . بعضاً بو حکملر اوزرنده اجماع انعقاد ایدر . بناءً علیہ بوکی حکملر نصی دلیلرندن باشقه آروجه اجماع ایله دخی تأید ایتمش اولور، دیمکدر .

ایشته اجماعک سندی دیمک اولان دلیل دخی مطلقاشو اوج تورلو حکمدن برینه دلالت ایدر . فقط بو حکملردن هانکیسی اولورسه اولسون بوتون اویاب اجہادی اطراقده طوبیلاوب اوزرنده اجماع انعقاد ایتمی اعظمی بر صورتده جاتی اولماسیہ قابلدیر .

بوراده بر آرتوق ایله ابتدا « شدتله قطعی حکملر » ی اله آله م : شدتله قطعی حکملرک جانلینی تعریفندن آجیق بر صورتده اکلاشیلور: وجدان اجتماعی ایله وجدان فردینک عینی نقطهده برله شمه لری آز جانلیق دکلدیر . شو قدر که شدتله قطعی حکملرک متعلق اولان فعلده کی صفت یا منفعت و مضرت قیلندن حسی، یا خود حسن و قبح قیلندن معنوی اولور، بو صفت حسی اولدیغه کوره، بوفعلک حکمی اوزرنده انعقاد ایدن اجماع اصولی بر قیمتی حائر دکلدیر .

مثلاً: خمر ایچمک ، فعلی کی . بونده کی صفت حسیدر . چونکه بونک مثبت و منفی فعلده یعنی ایچوب ایچمه مه کده کی فائده ویا ضرر حساً، یا خود حسن مقامه قائم تجریه ایله معلومدر . شو حالده خمر ایچمه مک لازم کلدیکنه، تعیر دیکراه سکرك حرمتہ دائر انعقاد ایدن اجماعک اصولی بر قیمتی بوقدر [*]

[*] بوماده نک دلیل قطعی اولدیغندن مانحن فیهزه مثال اولسی فرضیدر .

فقط بوصفت مغوی اولدیغنه کوزه اوزرنده انعقاد ایدن اجماع، اصولی بر قیمتی حائر و بناء علیه دلیل اولور.

مثلاً: «قریان کسک» فعلی کی . بوقعله منفعت و مضرت صورتنده حی بر صفت بوقدر . بلکه بوراده صرف مغوی بر حسن واردزه حرک حتی عقلکده فوقده کی مغوی برعاطف اثر ایدر . مسلمانلق وجدانی «قریان کسک» فعلنک حسنه قائلدر . ایسته بوراده و بوکا بکزر برورده اجماع انعقاد ایدر . اصولجه معتبر و امتجه مطاع بر دلیل اولور .

ایسته بواصولجه معتبر و امتجه مطاع اولان اجماعک انعقادنده نمنسک ، نده حسک قطعی بر تأثیرلری اولمایوب بلکه اصل مؤثرک مسلمانلق وجدانی اولدیغی اکلاشیلور ، بوده «عرف» دن باشقه برشی دکدر . دیمک اولورکه « شدتاه قطعی حکمیر ، ک اوزرنده انعقاد ایدن اجماعک اصل عاملی ، قعله مثبت و یا منفی قیمت و یرن «عرف» دن عارتدر .

«قطعی حکمیر» اوزرنده انعقاد ایدن اجماعلرده عینله بوبلدر . حکمیری اوزرنده اجماع انعقاد ایدن مثبت و منفی فعللرک حائر اولدیغی صفت یا منفعت و مضرت یا خودحسن و قبح قیلدندر . صرف منفعت و مضرت قیلدن ایسه بونلرک حکمیری اوزرنده انعقاد ایدن اجماعده دلیل ماهیتی حائر اولماز . چونکه بو نوع اجماعلر بالواسطه حی برحکنه راجع ، دیمکدر . محسوساتده ایسته مستقل حس حاکم اولدیغدن اجماعه احتیاج بوقدر . فقط حکمیری اوزرنده اجماع انعقاد ایدن مثبت و منفی فعللرک حائر اولدیغی صفت حسن و قبح قیلدن ایسه ، ایسته بونک اوزرنده انعقاد ایدن اجماعده قطعی بر دلیل ماهیتی حائر اولور . حسن و قبحک ایمان اجتماعی به مستند عرفی بر قیت اولدیغی معلومدر . « شدتاه قطعی » ، « قطعی حکمیر » اوزرنده انعقاد ایدن اجماعلرده عرفک موقعی آکلاشایدی . شیمدی تحسینی حکمیر اوزرنده معتقداجماعلره کلهم : بونلرک دخی مثبت و یا منفی بر عرفک عامل اولدیغنه شهه ایدیله منر . چونکه تحسینی حکمیر - تعریفندن ده آکلاشایدی و جهله - حسندن دولایی فعلی ، یا حسندن دولایی ترکی مصلحت اولان شیزه تعلق ایدر .

حجر اسودك استیلامنده حسن بولونديقتنن حقدنه تحسینی حکم و رودایتمشدر .
 کوریلپورکه بوراده دخی اساس ، حسن وقیح مسئله سیدر . حسن وقیح
 ایسه دوغروندن دوغروییه عرفك محصولیدر . بناءً علیه تحسیناتده انعقاد
 ایدن اجماعلرده دخی عرف حاکم ، دیمکدر .

علمیم ثابت

مقاله

جواز مقاله‌سنه مقابله‌یه مدافعه

از میرلی اسماعیل حق افندی‌یه

جوازك احكام شریعتدن اوندیغتنه دائر مقاله‌منزه برسلسله خطیئات تشکیل
 ایدن مقابله‌لریکنز شایان رد و مقابله برماعتده اولدیغی حالده برلسان غرور ایله
 قابل مدافعه دلکش کی کوسترمک ایستین مقاله‌کنزی کچن هفته سیل الرشاده
 کمال حیرتله اوقودم . بوکی سوزلره عتف اهمیت اتمزایسه منده بر حقیقت علمیه‌نک
 دها زیاده ظهور و تجلیسنه ، شریعت اسلامی‌یه الک مضر بر اساس وضع ایدن
 برخطای اجتهادی رفع وازاله‌یه خدمت ایده‌جکی جهته مدافعه‌سنه باشلادم .
 مقابله‌کنزده جواز احکام شریعتدنر دیه ادعا ایده‌بیلیمک ایچون جواز نفی
 خرجی - که تعیر آخراه سلب ضرورت دیمکدر - اعلام معانسه‌در دیبورسکنز
 مقصدیکز جوازك معناسی آندن عبارتدر بشقه معناسی یوقدر دیمک ایسه
 کندیکزده جواز ، سلب ضرورت معانسه‌در دیه ، اعتراف ایدیوردیکز .
 صریح برتناقص اولماز می . یوق اکر مقصدیکز جواز احکام شریعتدنر .
 ادعاسنده اضرا ایده‌بیلیمک ایچون بشقه چاره اولدیقتنن جواز نفی خرجی اعلام
 معانسه‌ده استعمال اولتور . بونولده اصطلاحلری وارددر . دیه‌رك جواز
 احکام شریعتدنر . ادعاسنه موفق اولتورز دیمک ایسه - چونکه اولیه بر اصطلاح
 ادعاسی ایچون بوندن باشقه اورته‌ده بر سبب یوقدر - بویک غریب اولماز می